Libris.ro
Respect pentru oameni și cărți

EDGAR ALLAN POE

SCRISOAREA FURATĂ

Povestiri și nuvele

Traducere de **Ion Vinea**

Editura ORIZONTURI

Libris.ro
Respect pentru oameni și cărți

CUPRINS

Tu eşti ucigaşul 5
Sistemul doctorului Catran şi al profesorului Pană 23
A o mie şi doua poveste a Sherezadei 46
Prăbuşirea casei Usher 67
Crimele din Rue Morgue 92
Misterul lui Marie Rogêt 136
Scrisoarea furată 197
William Wilson 221
Inima care-şi spune taina 248
Cărăbuşul de aur 255

Libris.RO
Respect pentru oameni și cărți

TU EȘTI UCIGAȘUL!

Am de gând acum să fiu un Oedip şi să dezleg enigma din Rattleborough. Am să dezvălui – aşa cum numai eu pot s-o fac – misterul uneltirii care a dus la minunea de la Rattleborough, singura, preaadevărata, recunoscuta, necontestata şi incontestabila minune care a pus capăt necredinţei unora dintre locuitorii din Rattleborough şi a convertit la dreapta credinţă a băbătiilor toate spiritele robite cărnii, care mai înainte se încumetaseră să fie sceptice.

Întâmplarea aceasta – despre care mi-ar părea rău să vorbesc cu o uşurinţă necuviincioasă – a avut loc în vara anului 18... Domnul Barnabas Shuttleworthy, unul dintre cetăţenii cei mai avuţi şi mai cu vază ai oraşului, dispăruse de mai multe zile, în împrejurări care îndreptăţeau bănuiala că ar fi vorba de vreo întâmplare necurată. Într-o sâmbătă, dis-de-dimineaţă, domnul Shuttleworthy plecase călare din Rattleborough în scopul mărturisit de a se duce la..., oraş aflat la o depărtare de vreo cincisprezece mile, şi de a se reîntoarce în seara aceleiaşi zile. Cu toate acestea, două ore după plecarea sa, calul se întorsese singur şi fără desagii care-i fuseseră aşezaţi în spinare la ducere. Dobitocul mai era şi rănit şi acoperit cu noroi. Aceste împrejurări treziră, cum era şi firesc, multe temeri printre prietenii celui dispărut; şi când se văzu duminică dimineaţa că încă nu se arătase, tot oraşul porni *en masse*[1] să-i caute trupul.

În fruntea lor, neobosit în îndrumarea cercetărilor, stătea prietenul cel mai drag al domnului Shuttleworthy, un

[1] Buluc (în limba franceză în original).

oarecare domn Charles Goodfellow, sau, cum i se zicea îndeobşte „Charley“, sau „nenea Charley Goodfellow“. Acum, fie că este o minunată coincidenţă ori poate că numele însuşi are un efect abia simţit asupra caracterului, n-am fost încă în stare să lămuresc, dar e de netăgăduit că niciodată nu a fost cineva pe care să-l cheme Charles şi care să nu fie o fire deschisă, un om vrednic, cinstit, bun, inimos, cu un glas răsunător şi cald, plăcut auzului, şi cu nişte ochi ce te priveau drept în faţă, de parcă ţi-ar fi spus: „Eu am conştiinţa curată; nu mi-e frică de nimeni şi nu sunt în stare de o faptă urâtă.“ Şi astfel se face că pe scenă toţi oamenii de inimă şi fără gânduri ascunse poartă numele de Charles.

Cu toate că „nenea Charley Goodfellow“ nu se afla în Rattleborough decât de vreo şase luni şi cu toate că nimeni nu ştia nimic despre el înainte de a veni să locuiască în vecinătate, totuşi nu întâmpinase niciun fel de greutate să cunoască pe toţi oamenii mai cu vază ai oraşului. Orişicine, în orice clipă, i-ar fi împrumutat chiar şi o mie numai pe cuvânt: cât despre femei, nu s-ar putea spune ce n-ar fi fost în stare să facă pentru a-l îndatora. Şi toate acestea veneau de acolo că fusese botezat Charles şi că era dăruit, prin urmare, cu acea înfăţişare cinstită despre care zicătoarea spune că e „cea mai bună scrisoare de recomandaţie“.

Am mai spus că domnul Shuttleworthy era unul dintre cei mai respectabili şi, fără doar şi poate, cel mai înstărit cetăţean din Rattleborough, iar „nenea Charley Goodfellow“ era atât de bun prieten cu el, de parcă i-ar fi fost frate. Cei doi erau vecini, uşă-n uşă, şi cu toate că domnul Shuttleworthy arareori se ducea la „nenea Charley“ şi nu se ştie să fi luat vreodată masa în casa lui, asta nu-i împiedica să fie cât se poate de buni prieteni, aşa cum am mai spus, fiindcă „nenea Charley“ nu lăsa o zi fără a veni de trei-patru ori să vadă cum îi merge vecinului său şi foarte adesea lua acolo gustarea de dimineaţă sau

rămânea la ceai, şi mai întotdeauna la cină. Şi atunci n-ar fi fost uşor să descoperim cât vin consumau cei doi cumetri la o singură masă. Băutura care-i plăcea cel mai mult lui „nenea Charley“ era Château-Margaux, şi părea că domnului Shuttleworthy îi creşte inima când îşi vedea prietenul golind pahar după pahar. Astfel, într-o bună zi, când se întrecuse cu băutura şi, ca urmare firească, era cu minţile aiurea, el îi spuse cumătrului său, bătându-l pe umăr: „Drept să-ţi spun, dragă Charley, mă prind că tu eşti băiatul cel mai cumsecade pe care l-am întâlnit de când sunt pe lume; şi fiindcă îţi place să tragi la măsea vinul ăsta, să fiu afurisit dacă nu-ţi fac plocon o ladă mare de Château-Margaux! Să fiu al naibii! (Domnul Shuttleworthy avea tristul obicei de a jura pe cele sfinte, cu toate că arareori mergea mai departe decât: „Să mă bată Dumnezeu“, sau: „Să fiu al naibii“, sau: „Ei comedie“.) Să fiu al naibii, urmă el, dacă nu comand la oraş, chiar azi după-masă, o lădiţă dublă din vinul cel mai bun care s-o găsi, să ţi-o trimit ţie plocon, da, ţi-o trimit – tacă-ţi gura! – am să ţi-o trimit, şi gata! Vezi, ia seama, o să-ţi pice acasă, într-o bună zi, când ai să te aştepţi mai puţin!“

Am povestit despre acest mic plocon al domnului Shuttleworthy tocmai ca să arăt cât de bine se înţelegeau cei doi prieteni.

În dimineaţa de duminică de care a fost vorba, când toţi s-au convins pe deplin că nu-i de-a bună cu domnul Shuttleworthy, n-am văzut în viaţa mea pe cineva mai adânc mişcat decât pe „nenea Charley Goodfellow“. Când a aflat întâi cum s-a întors calul acasă fără stăpân şi fără desagii stăpânului şi însângerat de o împuşcătură de pistol, care ciuruise pieptul bietului dobitoc fără a-l ucide, când a auzit de toate acestea, a pălit atât de rău, ca şi cum dispărutul i-ar fi fost frate sau părinte mult iubit, şi tremura de parcă ar fi avut friguri.

La început era prea copleşit de durere ca să fie în stare să ia parte la ceva sau să se hotărască asupra unui plan de acţiune; astfel că multă vreme a încercat să-i povăţuiască pe ceilalţi prieteni ai domnului Shuttleworthy să renunţe la a face vâlvă în afacerea asta, cu gândul că e mai bine să aştepte un răstimp – să zicem o săptămână, două, sau o lună, două – ca să vadă dacă nu se iveşte vreo schimbare sau dacă domnul Shuttleworthy nu va veni singur să explice pricina pentru care şi-a trimis calul înainte. Mă încumet a spune că aţi observat adesea cum oamenii frământaţi de o suferinţă sfâşietoare sunt porniţi să tărăgăneze lucrurile. Agerimea minţii pare să le fie toropită, astfel încât orice acţiune îi îngrozeşte şi nimic pe lume nu le este mai plăcut decât să stea liniştiţi în pat şi să-şi „clocească durerea", cum spun băbătiile, adică să-şi macine necazul.

Locuitorii din Rattleborough aveau, la drept vorbind, o părere atât de bună despre înţelepciunea şi judecata lui „nenea Charley", încât cei mai mulţi au fost gata să fie de partea lui şi să nu facă vâlvă în afacerea asta „până când s-ar ivi vreo schimbare", aşa cum spunea domnul acesta bătrân şi cumsecade. Şi cred că, în cele din urmă, aceasta ar fi fost hotărârea obştească dacă nu s-ar fi amestecat într-un chip care da de bănuit nepotul domnului Shuttleworthy, un tânăr cu apucături foarte deşucheate şi care, de altminteri, avea şi un caracter rău. Nepotul acesta, al cărui nume era Pennifeather, nu vru să asculte de nicio povaţă ca să „stea liniştit", ci ţinu morţiş să pornească pe loc în căutarea „cadavrului celui asasinat". Aceasta a fost expresia folosită de el; şi domnul Goodfellow remarcă îndată, cu multă fineţe, că „e o expresie *ciudată*, ca să nu zic mai mult". Şi această remarcă a lui „nenea Charley" a avut multă înrâurire asupra mulţimii, şi cineva din grup a fost auzit întrebând foarte apăsat „cum se face că tânărul domn Pennifeather cunoaşte atât de bine toate împrejurările

legate de dispariţia bogatului său unchi, încât se simte îndrituit să afirme sus şi tare că unchiul său «a fost asasinat»?" Aici a urmat un schimb de ocări şi împunsături între cei din grup şi mai ales între „nenea Charley" şi domnul Pennifeather, deşi această din urmă harţă nu era deloc o noutate, deoarece între cei doi nu prea domnise buna înţelegere în cele trei-patru luni din urmă, şi lucrurile ajunseseră atât de departe, încât de curând domnul Pennifeather îl trântise la pământ pe prietenul unchiului său cu o lovitură de pumn, sub cuvânt că prea îşi făcea de cap în casa unchiului, în care locuia şi nepotul. Cu prilejul acela, se zice că „nenea Charley" s-a purtat cu o smerenie şi o cumpătare cu adevărat creştineşti. Se ridică de jos după lovitură, îşi potrivi hainele şi nu făcu nicio încercare de a-şi lua revanşa; mormăi doar câteva cuvinte, că adică „m-oi răzbuna eu niţeluş la cel dintâi prilej potrivit", izbucnire de mânie firească şi foarte îndreptăţită, care însă nu însemna nimic şi fără îndoială că, de-abia rostită, a şi fost uitată.

Oricum s-ar fi petrecut lucrurile (care nu au nicio legătură cu cele întâmplate acum), e sigur că, într-un sfârşit, cei din Rattleborough, convinşi mai ales de domnul Pennifeather, au luat hotărârea să se răzleţească pe câmpiile învecinate în căutarea dispărutului Shuttleworthy. În primul rând, zic, au ajuns la această hotărâre. După ce s-au învoit pe deplin să se facă cercetări, s-a găsit nimerit ca oamenii însărcinaţi cu cercetarea să se răzleţească, adică să se împartă în cete care să răscolească ţinutul dimprejur cu de-amănuntul. Am uitat însă prin ce iscusite argumente i-a convins în cele din urmă „nenea Charley" pe cei de faţă că planul acesta era cel mai nechibzuit din câte s-ar fi putut pune la cale. Totuşi, a izbutit să-i convingă pe toţi, afară de domnul Pennifeather şi, la sfârşit, s-a hotărât ca cercetările să se facă temeinic şi cu toată grija de către toţi cetăţenii *en masse,* având în fruntea lor pe „nenea Charley".

Libris.ro

Căci pentru o treabă ca asta nici că se putea o călăuză mai bună decât „nenea Charley“, despre care toată lumea ştia că are ochi de linx. Dar cu toate că îi mână prin tot felul de viroage şi coclauri neumblate, pe drumeaguri despre care nici nu-i trecuse cuiva prin minte că se află în vecinătate, şi deşi cercetările au ţinut zi şi noapte neîncetat vreme de aproape o săptămână, totuşi nu s-a găsit nici urmă de domnul Shuttleworthy. Când am zis „nici urmă“, nu trebuie însă să se înţeleagă întocmai, fiindcă oarecare urme desigur că tot s-au descoperit. I se luase urma bietului bătrân după potcoavele calului (care aveau o formă deosebită) până într-un loc situat cam la trei mile la răsărit de târguşorul nostru, pe şoseaua principală ce ducea la oraş. Aici urmele se abăteau pe o cărăruie ce străbatea un crâng, cărarea revenind apoi iar în şoseaua principală şi scurtând cam cu jumătate de milă drumul obişnuit. Ţinându-se de urmele copitelor de-a lungul potecii, ceata de oameni ajunse în cele din urmă la o baltă cu apă stătătoare, pe jumătate ascunsă în mărăcini, în partea dreaptă a potecii, iar dincolo de mlaştina aceea orice urmă de pas dispăruse. Părea totuşi că avusese loc un fel de încăierare şi se vedea că un trup mare şi greu, mult mai mare şi mai greu decât al unui om, ar fi fost târât de la potecă până la baltă. Aceasta a fost răscolită de două ori la, rând, dar nu s-a găsit nimic. Şi nemaiavând încotro, ceata era gata să se depărteze, când providenţa îi inspiră domnului Goodfellow gândul să sece toată apa din baltă. Proiectul lui fu adoptat cu urale şi cu tot felul de laude alese privind înţelepciunea şi iscusinţa lui „nenea Charley“. Mulţi dintre cetăţeni îşi aduseseră cazmalele, bănuind că ar putea fi chemaţi să dezgroape un cadavru; curăţirea mlaştinii se făcu la iuţeală şi cu mare uşurinţă, şi îndată ce se ivi fundul, se şi descoperi drept în mijlocul nămolului că mai rămăsese acolo o vestă de catifea neagră, pe care aproape toţi cei de faţă o recunoscură ca fiind

proprietatea domnului Pennifeather. Vesta aceasta era foarte sfâşiată şi pătată cu sânge, şi câţiva inşi care făceau parte din grup şi-au amintit foarte limpede că proprietarul ei o purtase chiar în dimineaţa plecării domnului Shuttleworthy la oraş; în timp ce erau şi alţii gata să mărturisească, sub prestare de jurământ dacă li s-ar fi cerut, cum că domnul Pennifeather *nu* mai purtase vesta cu pricina mai târziu, în răstimpul acelei zile de pomină; şi nu s-a găsit nimeni care să spună că l-ar fi văzut pe domnul Pennifeather s-o fi purtat cândva după dispariţia domnului Shuttleworthy.

Lucrurile luară acum o întorsătură foarte gravă pentru domnul Pennifeather şi s-a observat, ca o neîndoioasă confirmare a bănuielilor care apăsau asupra sa, că pălise îngrozitor şi, când a fost întrebat ce are de spus în apărarea sa, i-a fost cu neputinţă să scoată o vorbă. În clipa aceea şi puţinii prieteni pe care viaţa lui desfrânată îi mai lăsase îl părăsiră pe loc până la unul, şi cerură, făcând chiar mai mare gălăgie decât vechii lui duşmani recunoscuţi, să fie arestat pe loc. Pe de altă parte, mărinimia domnului Goodfellow străluci prin contrast cu o lumină şi mai orbitoare. El luă călduros şi cu o deosebită elocvenţă apărarea domnului Pennifeather, amintind în treacăt de mai multe ori că el îl iertase cu adevărat pe acest tânăr violent, „moştenitorul vrednicului domn Shuttleworthy“, pentru ocara la care dânsul (adică tânărul) găsise cu cale, într-o pornire desigur, pătimaşă, să-l supună pe el (adică pe domnul Goodfellow). „Îl iertase, spunea el, din tot sufletul; în ce-i privea pe el (pe domnul Goodfellow), departe de a merge până la capăt cu bănuiala, care bănuială – o spunea cu părere de rău – *există* într-adevăr împotriva domnului Pennifeather, dânsul (domnul Goodfellow) va face tot ce-i stă în putinţă, va folosi puţina elocvenţă de care e în stare pentru... pentru a mai atenua, pe cât i-o îngăduia conştiinţa, urâtul aspect al acestei afaceri, într-adevăr nespus de încurcate“.

Libris.ro

Domnul Goodfellow a continuat cam o jumătate de oră pe acelaşi ton, care făcea cinste minţii şi inimii lui, dar oamenii de inimă numai arareori spun ce se cuvine să spună – săvârşesc tot felul de greşeli, acţionează în *contretemps*[1] şi scapă *mal apropos*[2]-uri. Şi adesea, cu cele mai bune intenţii din lume, în dorinţa lor fierbinte de a veni în ajutorul vreunui prieten, mai mult îi primejduiesc decât îi apără interesele.

Atât s-a ales din elocvenţa lui „nenea Charley" şi de data asta. Căci, cu toate că se străduia din răsputeri să-l sprijine pe cel bănuit, s-a întâmplat totuşi, într-un fel sau altul, ca fiece cuvinţel rostit de el cam în neştire, fără intenţia de a întări stima de care se bucura vorbitorul în faţa auditorilor, să agraveze bănuielile ce apăsau asupra persoanei apărate şi să aţâţe împotriva ei furia mulţimii.

Una dintre greşelile cele mai de neînţeles făcute de orator a fost de a vorbi în treacăt despre cel acuzat ca fiind moştenitorul venerabilului domn Shuttleworthy. Într-adevăr, lumea nu se gândise niciodată la aşa ceva. Îşi amintea doar de câteva ameninţări de dezmoştenire pe care le rostise acum un an, doi unchiul (care nu avea alte rude în viaţă în afară de nepotul acesta), şi până într-atât erau de săraci cu duhul oamenii din Rattleborough, încât dezmoştenirea le păruse un fapt împlinit; dar aluzia lui „nenea Charley" i-a făcut îndată să privească lucrurile mai de aproape şi să întrezărească astfel posibilitatea ca ameninţarea să nu fi fost altceva decât o *simplă* ameninţare. Şi fără zăbavă se născu firească întrebare: *Cui bono?* – o întrebare care, mai mult chiar decât vestea, tindea să pună în seama tânărului acea crimă groaznică. Şi aici, de teamă să nu fiu greşit înţeles, îngăduiţi-mi să fac o digresiune de o clipă, numai pentru a observa că expresia latină, din cale-afară

[1] Contratimp (în lb. franceză în original).
[2] Vorbe nelalocul lor (în lb. franceză în original).

de scurtă şi de simplă pe care am folosit-o, este întotdeauna prost tălmăcită şi rău interpretată. *Cui bono?* – în toate romanele de succes, ca şi în alte părţi – în romanele doamnei Gore[1], de pildă, autoarea lui *Cecil,* o doamnă care foloseşte citate din toate limbile, de la cea chaldeeană până la chickasaw[2] şi a cărei erudiţie este încurajată „cum se cuvine", după un plan anume, de către domnul Beckford[3] – în *toate* romanele de succes, am zis, de la Bulwer[4] şi Dickens până la Turnapenny[5] şi Ainsworth[6] cele două scurte cuvinte latineşti: *Cui bono?* sunt redate cu: „În ce scop?'" sau: „La ce bun?" (ca şi cum ar fi vorba de *quo bono).* Adevăratul lor înţeles însă este: „În folosul cui?" *Cui,* adică al cui; *bono,* în loc de folos. Este o expresie pur juridică şi îşi are rostul numai în cazuri asemănătoare aceluia avut de noi în vedere, în care posibilitatea să fi săvârşit cineva un lucru depinde de probabilitatea folosului ce ar fi izvorât pentru acea persoană din săvârşirea faptei. În cazul de faţă, întrebarea *cui bono* îl învinuia fără doar şi poate pe domnul Pennifeather. După ce făcuse un testament în favoarea lui, unchiul său îl ameninţase că îl va dezmoşteni. Dar nu dăduse curs ameninţării până acum; testamentul iniţial

[1] *Catherine Gore* (1799–1861), romancieră engleză de mâna a doua; a publicat numeroase romane dulcege pe teme din viaţa lumii mondene a Angliei.
[2] Dialect vorbit de tribul indian al chikasaw-ilor, care-şi are rezervaţiile în statul Oklahoma (S.U.A.).
[3] *William Beckford* (1760–1844), scriitor englez, exponent al „romanului gotic", care cultiva misterul, fantasticul şi ororile.
[4] *Edward Bulwer Lytton* (1803–1873), romancier englez; a scris mai ales romane istorice.
[5] N-a existat niciun scriitor englez sau american cu numele de Turnapenny; acest nume (derivat din expresia idiomatică *Turn an honest penny* – a agonisi în mod cinstit), este introdus de Poe în enumerare spre a desemna ironic scribii lipsiţi de har care scriu pentru a-şi câştiga existenţa.
[6] *William Harrison Ainsworth* (1805–1882), scriitor englez, autorul unui şir de romane istorice de senzaţie.